

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОТИВНОЇ ТА АФЕКТИВНО-ЕКЗАЛЬТОВАНОЇ АКЦЕНТУАЦІЇ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ Т. ШЕВЧЕНКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Папіш В. Вербалізація емотивної та афективно-екзалтованої акцентуації у поетичному дискурсі Т.Шевченка; 13 стор.: кількість бібліографічних джерел – 23; мова – українська.

Анотація. У статті здійснено спробу декодування художнього тексту на предмет виявлення у ньому індивідуального психологічного змісту. На основі філологічного та психологічного аналізу доведено, що мовній особистості Т.Шевченка притаманні два види акцентуації – емотивна та афективно-екзалтована. На рівні тексту це простежується у високій частотності емотивів *сльози*, *плач*, повторюваності словесних формул з мотиваційно-вольовими властивостями, а також у своєрідній синтаксичній та інтонаційній організації фрази.

Ключові слова: психолінгвістика, психоаналіз, акцентуація, емотив.

Закодованість у мовній одиниці елементів психологічного плану значно розширює узвичаєні уявлення про художній текст. Робочою гіпотезою статті є існування взаємозалежностей між лінгвістичними категоріями тексту та психологією мовної особистості. Як писав І.Огієнко, «мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я» [18, с. 210].

Психосвіт Т.Шевченка у літературознавчому аспекті вивчений дуже добре і представлений працями І. Франка, Л. Плюща, Г. Грабовича, Б. Рубчака, М. Коцюбинської, Ф. Ващука, С. Балея, Г. Костельника, Я. Яреми, О. Забужко, С. Павличко, О. Бідок, Н. Зборовської та ін. Кожен з них мав свої підходи аналізу і звертав увагу на окремі психологічні риси автора. Так, Б. Рубчак [21] вказував на «психологічний комплекс емігранта»; М. Коцюбинська [12] – на повторюваність образів і словесних формул, С. Балея [1] виокремлював так званий фемінізм поета; Г. Грабович [5], О. Забужко [8], Д. Донцов [6] намагалися розшифрувати коди міфологічного мислення митця; Г. Луцький [14] застосував юнгівський спосіб психоаналізу до вивчення центральних образів поезії Т. Шевченка — «матері-покритки» та незаконнонародженого «байстрюка»; Н.Зборовська характеризувала вияви депресії у текстових масивах письменника [9, 77].

Мовознавча шевченкіана відома сьогодні працями С. Єрмоленко, А. Мойсієнка, М. Фененка, Т. Чорноризької, Н. Сологуб, Л. Мацько, В. Шевчука, Н. Гуйванюк, Л. Підкамінної, Т. Космеди та ін. У їхніх розвідках продовжено дослідження стилю митця, поглиблюються питання про роль Шевченка у нормалізації української мови, у стилістичних експериментах, аналізуються його інтелект, толерантність, ерудицію, наводяться сучасні рецепції ідіолекту тощо. Що ж стосується аналізу психологічних особистісних рис автора, закодованих у його текстах, то цієї проблеми вчені торкаються

лише побічно, у колі інших питань; хоча, за словами Т. Космеди, «про високу емоційну температуру його особистості і його текстів писали майже всі дослідники» [11, с.1 76]. Український «поет-трибун» настільки глибокий і незбагнений, що не одне покоління буде шукати у його творах усе нові проєкції. Недаремно Є. Маланюк відзначав, що «Шевченко був у поезії явленням майже демонічним у своїм творчій діонісійстві національної емоції» [15, с. 45].

Глибинну психічну природу автора можна відстежувати за допомогою філологічного аналізу, на рівні мовних елементів. Про це у свій час писали З. Фройд, К. Юнг, Г. Винокур, К. Леонгард. Їхні теоретичні дослідження знайшли продовження у кандидатських і докторських таких вчених, як В. Белянін, Є. Чалкова, Т. Прокоф'єва, І. Мазирка, Я. Бондаренко та ін. Ці автори будують свої дослідження на матеріалі зарубіжної літератури. Так, В. Белянін досліджує різні види акцентуацій у межах «веселих», «сумних», «темних», «світлих», «складних» російських текстів [2]. Т. Прокоф'єва, аналізуючи семантичне поле істероїдної акцентуації, звертається до англійських, американських та російських джерел [20]. Я. Бондаренко аналізує особливості паранояльних, депресивних та демонстративних мовних особистостей на базі художніх текстів американської літератури [3]. Праць про акцентуацію темпераменту Т.Шевченка ми не виявили, чим й обумовлюємо новизну цієї статті. Отже, **мета** нашого дослідження – проаналізувати вербальні засоби вираження і встановити тип акцентуації мовної особистості Т.Шевченка.

Акцентуація характеру є одним із параметрів внутрішнього змісту особистості. Німецький психіатр К. Леонгард виділяв такі типи акцентуованих особистостей, як демонстративні, педантичні, застраючі, збудливі, гіпертимні, дистимічні, афективно-лабільні, афективно-екзалтовані, тривожні, емотивні, екстравертні, інтровертні [13, с. 26]. Маючи за основу його праці з психіатрії, спробуємо дати лінгвопсихологічний аналіз

поем Т. Шевченка «Катерина», «Гайдамаки», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» [23] та виявити у них елементи індивідуально-підсвідомого психологічного змісту.

Під акцентуацією характеру більшість вчених розуміють перебільшений вияв окремих особливостей характеру. Кожен тип акцентуації має свої емоційно-психологічні закономірності, які у свою чергу реалізуються у лексиконі, паремійному фонді, синтаксичній системі. При цьому автора розглядають як активну вербальну особистість, якій належить центральна роль у структурі художніх текстів.

При читанні Шевченкових текстів перше, що впадає в око, – це зворушлива емоційність, задушевність. Поет пропускає через свою душу все: і власне життя, і згнаньблене материнство, й історію України, й олюднені свої художні полотна, навіть зміну суспільних умов теж пов'язує саме з духовним відродженням. При цьому душевні хвилювання найчастіше супроводжуються слізьми. Мовну одиницю, головна функція якої полягає у вираженні емоції мовця, В. Шаховський назвав емотивом. Найосновнішими способами об'єктивізації Шевченкової картини світу є емотиви *плач* [ридання, голосіння] і *сльози*. Загалом у чотирьох поемах «Катерина», «Гайдамаки», «І мертвим, і живим...», «Кавказ» емотив *плач* [ридання, голосіння, плакати] зустрічається 45 разів, а *сльози* [слізюньки] – 43.

Вони в першу чергу характеризують персонажів. Але ж персонаж значною мірою є носієм авторської оцінки. Тому й не дивно, що у поемах плачуть майже всі. У «Гайдамаках», приміром, Залізник *заплакав*, // *Вперше зроду; сльози не втер*; гайдамаки *заплакали*; Ярема *сльози утирає*; часом *тихенько заплаче*; *плаче собі тихесенько*; *тяжко-важко плаче*; у Гонти *хлинули сльози*; у Оксани *сльози блиснули*, вона *то заплаче, то зомліє*; гетьмани, якщо б раптом воскресли, *заплакали б тяжко*. Риданням наповнений навіть навколишній світ: *І заривають чорні гори*; *І Альта* [ріка] *плаче*; *плаче Україна*. У поемі «І мертвим, і живим...» – *заплакана мати, не плакали б діти*. У «Кавказі» – від імені народу говорить сам автор: «*Нам тільки плакати, плакати, плакати, // І хліб насущний замісить // Кривавим потом і сльозами*».

По мірі розвитку сюжету плаксиві емоції кожного персонажа поступово нагнітаються і творять динамічну множинність глибокого болю. Простежимо це на макрорівні тексту поеми «Катерина». На початку твору дівчина щиро закохалася у москаля і ще не відає про свою майбутню ганьбу, тому там тільки «*калина плаче*». Коли Катерина відчула себе вагітною і покинутою, не раз, бувало, «*вмиється сльозою*»; ховається зі своїм горем від людей («*пішла б в садок поплакати, / Так дивляться люде*»). Убитий горем батько востаннє «*за сльозами ледве-ледве вимовляє доні*» і проганяє з

дому. Його важка промова переходить у голосіння – і теж зі сльозами: «*А хто ж мою головоньку // Без тебе сховає? // Хто заплаче надо мною, // Як рідна дитина?*».

Саму Катерину сльози супроводжують на кожному етапі її згнаньбленої любові і зневаженого материнства. Ось вона, почувши поговор про себе, покидає село. При цьому «*заридала Катерина*»; «*заголосила*»; «*покапали сльози / За сльозами за гіркими / І світа не бачить, Тільки сина пригортає, / Цілує та плаче*». Потім іде по зимовій дорозі із *заплаканими очима*; з горя «*дала сльозам волю*», «*ще б плакала Катерина, / Та сліз більш немає*»; іде куди очі ведуть, «*щоб під чужим тином сльози вилити!*».

Сам автор плаче у всіх поемах. І плач його супроводжує навіть з дитинства («*...малими ногами / ходив я та плакав*»; «*І мені, малому, не раз довелось // За титаря плакати*». «*І ніхто не бачив, // Що мала дитина у куточку плаче*»; «*У моїй хатині // Заспіваю, зариваю, як мала дитина*»). Найчастіше ліричний герой плаче над долею своїх персонажів. Приміром, у «Катерині»: «*Умивай же біле личко / Дрібними сльозами*»; «*А я візьму сльози – лихо вилити*»; «*Затоплю недолю дрібними сльозами*»; «*Кого – щастя, кого – сльози, / Все нічка покрила*».

Багато психологів і психіатрів сходиться на тому, що надмірна плаксивість і гранична вразливість є домінантною для осіб з емотивною акцентуацією характеру. К.Леонгард також підтверджує, що особи емотивного типу – це чутливі і вразливі люди, які вирізняються глибиною переживань в області тонких емоцій, гуманністю, чуйністю, сльозливістю. Будь-яку життєву драму відчувають глибше, ніж інші [13, с. 135]. Важко погодитися з висновком авторитетних дослідників-літературознавців, зокрема Н.Зборовської, котра наявність сліз у Шевченка пов'язувала з виявом депресії [9, с. 79]. У довідниках з психології ніде не сказано, що депресивні особистості схильні до надмірного плачу. Для прикладу, процитуємо С. Головіна: «ДЕПРЕСІЯ – афективний стан, що характеризується негативним емоційним фоном ...і загальною пасивністю поведінки. Суб'єктивно людина відчуває насамперед важкі, болісні емоції і переживання – пригніченість, тугу, відчай. У стані депресії характерні сповільненість, безініціативність, швидка стомлюваність» [4, с. 108]. Шевченкові, як свідчать спогади його сучасників, аж ніяк не притаманні сповільненість, надмірна пасивність, швидка стомлюваність. І тому сміливо можемо стверджувати, що плач у його поемах не депресивний, а все-таки емотивний.

Знаходимо у творах й інші докази емотивності. Зокрема, співчуття до обездолених. Всупереч імперативам суспільної етики, котра засуджувала дівчат-покрилок і дітей-байстрюків, Т. Шевченко наділяє своїх персонажів рисами святості і щиро співчуває їм, про що свідчать

використані ним лексеми – Катруся, Івась, сиротина, сіромахи, мій голубе, доню моя; Катерино, серце моє. У «Гайдамаках» таку ж співчутливість проявляє до наймита Яреми (сердега Ярема, сіромаха Ярема).

На думку К. Леонгарда, для емотивних особистостей характерне також приховування емоцій. Знаходимо відповідні докази і в поемах: «*Пишла б садок поплакати, / Так дивляться люде*»; «*Бреше, – скажуть, – сякий-такий! / (Звичайно, не в очі)*»; «*Не плач, Катерино, / Не показуй людям сльози, Терпи до загину*»; «*Собаки злі, покусують, / Та не заговорять, Не розкажуть сміючися...*» [«Катерино»]; «*... тяжко, діти! // Коли пустять в хату, // То, зустрівши, насміються...*»; «*плаче собі тихесенько*». «*І ніхто не бачив, // Що мала дитина у куточку плаче*»; «*один собі // У моїй хатині // Застіваю, заридаю*»; «*Щоб ніхто не бачив // Ні дівочі дрібні сльози, // Ні щирі козачі*» «*Щоб люди не знали, // Що на серці заховано, Щоб не привітали...*» [«Гайдамаки»].

Як бачимо, Т. Шевченко більше страждав, аніж відчував пориви радості. Але страждав не пасивно, як це буває при депресії, його плач поєднаний з гнівом, протестом, бажанням змінити обставини. Образно кажучи, деколи його сльози й висихали. І тоді, як у поемі «Гайдамаки», «*замучені руки // Розв'язались – і кров за кров, // І муки за муки*». Якщо у ранніх творах автор лив сльози, то потім, як відомо, «покликав до сокири». **Емотивні** особистості, за свідченням психіатрів, не впадають різко у гнів, не здатні до протесту. А це свідчить про те, що Т. Шевченкові притаманні не лише риси **емотивного** темпераменту, але й **афективно-екзальтованого**, названого К. Леонгардом «темпераментом тривоги і щастя» [13, с. 105]. Носії цього типу характеризуються різкою зміною настрою. **Емотивний** і **афективно-екзальтований** темпераменти дуже близькі, навіть чимось споріднені. Психолог І.Мостова, яка теж поділяє думку К.Леонгарда, відзначає, що люди екзальтованого типу «легко приходять в захват від радісних подій і у відчай – від сумних, але при цьому не мають схильності до депресивних реакцій (підкреслення наші. – В. П.), оскільки знову легко піддаються радості. Внутрішня вразливість і переживання поєднуються з їх яскравим зовнішнім проявом. У висловлюваннях екзальтованих особистостей постійно використовуються підвищені тони, яскраві описи, образні вислови. У них сильна тяга до всього прекрасного. Мають хороший смак: з них виходять хороші художники, дизайнери, оформлювачі. Ці люди прив'язані до друзів і близьких, альтруїстичні, мають почуття співчуття, проявляють яскравість і щирість почуттів. У той же час люди **екзальтованого** типу акцентуації поривчасті, схильні миттєвим настроям [17]. Зі спогадів сучасників митця дізнаємося, що Т. Шевченко у колі чоловіків був зазвичай мовчазним, міг півгодини просидіти у веселій компанії,

підперши голову рукою, і не «заразитися» загальною веселістю. Це риса **емотивних** людей. Але у колі дівчат і старших жінок він бував дуже веселим, говірким, що більшою мірою притаманно **екзальтованим особистостям**. Ще одне підтвердження екзальтованого темпераменту знаходимо у спогадах М. С. Кононенка [10], який записував відомості про митця з народних уст. Наведемо одну його розповідь повністю. «Поїхали ми ... з паном до Скоропадського на обід; поїхав з нами і Шевченко. Посідали панове за стіл, чекають обіду. Ось Скоропадський і давай хвалитися та хвалитися, як це добре живуть у нього кріпаки : «Я їм, каже, і то, я їм, каже, й інше, – живуть вони у мене, як у бога за пазухою». Слухають панове, а особливо Шевченко. Раптом звідки не візьмись – так вже воно, видно, мало статися ! – лакей Скоропадського зробив якусь помилку, забув щось подати або там що. Ось Скоропадський схопився з-за столу – та в лакейську. Прибіг до того лакея бах, бах по фізіономії, а дверей і не зачинив за собою; от гості і побачили все це. Та тільки, звичайно, всі вони були пани, так ним і все одно – звикли до цього і не звернули ніякої уваги. Тільки не так це здалося для Шевченка. **Він весь скипів, немов його окропом обдало, схопився з місця, так, не знаючи, що робити, взяв руками кінець столу і так його струсив в серцях, що і пляшки і чарки – все так і посипалося додолу**. Скоропадський почув дзвін – та в ідальню, але Шевченко взяв шапку і попрямував до виходу.

– Що це таке?! – заволав Скоропадський.

Шевченко глянув на нього, рвонув **шосили свою шапку, роздер її навіл і вигукнув, кинувши половину своєї шапки** в Скоропадського :

– Добре про людей дбаєш! Хороший пан, нічого сказати! – Та з тим і пішов. З того часу він вже у Скоропадського не бував ніколи».

Подібну реакцію психологи схильні характеризувати як «вибухову». У зв'язку з цим важко погодитися з Т. Космедою, котра у своїй монографії назвала Т. Шевченка інтровертом [11, с. 14]. К. Леонгард стверджував, що інтроверти, як правило, повільні і нерішучі у поступках [13, с. 134]. Крім того, яскраво виражена інтровертність призводить до ізоляції особистості від інших людей. Т. Шевченко ж завжди був серед людей. Від старших жінок і дівчат часто записував пісні, казки; мав чимало приятелів. Інша річ, що він схильний був приховувати емоції. Але це у нього – від емотивного темпераменту, а не від інтровертованого. Також психіатри спостерігають у екстравертів бідність міміки, застиглий вираз обличчя і відсутність модуляції голосу [13, с. 135]. Як ми знаємо, Т. Шевченку це не притаманно.

Звернемося знову до аналізу мовного матеріалу з метою виявити підтвердження **афективно-екзальтованого** темпераменту. Найперше, на що ми звернули увагу, це структура речень. Перевага простих речень пояснюється не лише

спонтанністю мовлення, але й швидкістю реакцій, що характерно для екзальтованих людей. Наявність великої кількості окличних речень може свідчити про збудливість і різкість (згадаймо свідчення психологів про підвищені тони). Навіть розповідним реченням автор надає окличної інтонації: «*Не нам на прю з тобою стати! Не нам діла твої судить!*»; «*Встане правда! Встане воля!*»; «*А матерніх гарячих сльоз!*»; «*Ви любите на братові шкуру, а не душу!*».

Ми уже згадували про альтруїзм у структурі афективно-екзальтованого темпераменту. Чи не найкращим доказом може слугувати монолог-звернення поета до загиблого друга Якова де Бальмена, де у глибоких емотивах та окличних інтонаціях передано і щира любов до друга, і гнів на тих, хто винен у його смерті: *І тебе загнали, мій друже єдиний, // Мій Якове добрий! Не за Україну, // А за її ката довелось пролити // Кров добру, не чорну Довелось запить // З московської чаші московську отруту! // О друже мій добрий! Друже забутий!*

Максимальну емоційну збудливість передано в поемі «Гайдамаки». Повстання 1768 року, як відомо, розросталося з великою швидкістю. Відповідно автор будує і фразу, зазвичай коротку, але емоційно насажену. Привертає увагу, що в одному «швидкому темпі» змальовано усіх персонажів, зокрема: конфедератів (*Полигалися з жидами//Та й ну руйнувати. // Руйнували, мордували, // Церквами топили...*), жида, котрий експлуатує Ярему («*Яремо! Гери-ту, хамів сину // Піди кобилу приведи, // Подай патинки господині // Та принеси мені води, // Вимети хату, внеси дрова, // Посип индикам, гусям дай, // Піди до льоху, до корови, // Та швидше, хаме!.. Постривай! // Упоравишсь, біжи в Вільшану: Імості треба. Не барись*»), гайдамаків («*Сю ніч погуляєм, // Ляхів погойдаєм, // Та так погуляєм, // Що аж некло засміється, // Земля затрясється, // Небо запалає*»).

Злоба, ненависть, жага крові у «Гайдамаках» охоплює майже чи не кожного персонажа. Відповідно добираються і мовні засоби. Ось лексикон конфедератів, котрі знущаються над жидом, – *проклятий жиде; старий паскуда; свиняче ухо; свине, чортів сину; проклятий псявіро; собача шкуро; поганий, собако*. А вияв емоцій озлобленого натовпу передається лексемами на позначення

руху, руйнування, фізичної розправи: «*Бо будеш битий, одчиняй!*»; «*ламайте двері!*»; «*...нагаями!* // *Посипались знову!*»; «*Ревуть, мов скажені!*»; «*Аж корчма трясеться!*»; «*Ануте, панове, // Батогами!* // *Засвистіли, // Хрестять Лейбу знову. // Періцили, періцили, // Аж пір'я летіло!*»; «*бо хоч здохни!*».

Лексеми нетивного плану репрезентують й спонування до дії: «*Як виріжуть гайдамаки // Ляхів в Україні!*»; «*На гвалт України//Орли налетіли; вони рознесуть // Ляхам, жидам кару!*»; «*І вішати, і мордувати!*». Стилистичними засобами текстового рівня «Гайдамаків» є також лексеми *кров, труп, смерть, кара, рев, некло*. У поєднанні з іншими мовними засобами ними репрезентовано психологічну напругу, вольові імперативи, справжній емоційний вибух, що притаманно саме **афективно-екзальтованому** темпераменту.

Не всі проаналізовані лексичні компоненти психологічно вмотивовані як риси індивідуального стилю митця (потрібно враховувати і об'єкт зображення, і стан, у якому перебував автор у момент написання і т.д.). Але якщо певні словесні формули повторюються від твору до твору, від персонажа до персонажа, то можна констатувати, що вони притаманні і самому авторові.

Отже, звернення до психолінгвістики відкриває можливість досліджувати відомих письменників у новому ракурсі. Як показали наші спостереження, мовна особистість Т.Шевченка, без сумніву, акцентує. Поету притаманні риси **емотивної та афективно-екзальтованої** акцентуації. Остаточні ж висновки про перевагу котроїсь із них можна робити на основі дослідження усієї творчості митця. На жаль, обмежений обсяг статті не дозволяє нам цього зробити. **Перспективу** подальших спостережень вбачаємо розширенні джерельної бази, більш детальному заглибленню у психологічну і лінгвістичну літературу. Необхідність вивчення художнього тексту у психологічному ракурсі обумовлено розвитком нових тенденцій сучасної лінгвістики і загальною освіченістю суспільства. Своєю статтею ми хотіли привернути увагу саме до мовного психоаналізу, бо поки що в Україні більшою мірою розвивається літературознавчий. Перспективним видається також дослідження художніх текстів на межі мовознавства, літературознавства і психології.

Література

1. Балеї С. З психології творчості Шевченка / Степан Балеї// Балеї С. Збір. творів: У 5 т. – Львів-Одеса: ІФЛІС ЛФС “Cogito”, 2002. – Т. 1. – С. 174–210.
2. Беянин В.П. Основы психолінгвістической діагностики / Валерий Беянин. – М.: Тривола, 2000 – 248 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pedlib.ru/Books/3/0476/3_0476-259.shtml
3. Бондаренко Я.О. Дискурс акцентуєваних мовних особистостей: комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонажного мовлення в сучасній американській художній прозі). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Я.О. Бондаренко. – К., 2002. — 19 с.
4. Головін С.Ю. Словарь практического психолога (около 2000 терминов). – 1998. – 663 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.koob.ru/golovin_s_u/slovar_prakticheskogo_psyhologa

5. Грабович Г. Шевченко як міфотворець / Григорій Грабович. – К. : Радян. письм., 1991. – 211 с.
6. Донцов Д. Правда прадідів великих / Д. Донцов. – Філадельфія : Вид-во Гол. управи організації Чотирьох Свобод України, 1952. – 95 с.
7. Донцов Д. Незримі скрижалі Кобзаря [містика лицарства запорозького]. – Торонто : Гомін України, 1961. – 230 с.
8. Забужко О. Шевченків міф України: спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. – К., 2001 – 160 с.
9. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія / Ніла Зборовська. – К. : Академвидав, 2006. – 506 с.
10. Кононенко М. С. Рассказы о Т. Г. Шевченко / М. С. Кононенко // Т. Г. Шевченко в воспоминаниях современников. – М., 1962. – 512 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pedlib.ru/Books/3/0476/3_0476-259.shtml
11. Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу. Монографія / Тетяна Анатоліївна Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.
12. Коцюбинська М. Етюди про поетику Шевченка: Літературно-критичний нарис / Михайлина Коцюбинська. – К. : Рад. письменник, 1990. – 272 с.
13. Леонгард К. Акцентуированные личности / Карл Леонгард. – Киев, 1981. – 321 с.
14. Луцький «Архетип незаконнонародженої дитини в поезії Шевченка» // цитуємо за виданням: Петрюк П. Т., Бондаренко Л. І. Поетичні образи у творчості Т. Шевченка у світлі концепції К. Г. Юнга // Журнал психіатрії і медичинської психології. – 1998. – № 1. – С. 98-102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper064.htm>.
15. Маланюк Є. Франко незнаний / Є. Маланюк // Дивослово. – 1996. – № 7-8. – С. 3-5
16. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: Декодування Шевченкового вірша. Монографія. – К., 2006. – 304 с.
17. Мостовая И. Акцентуации личности и их роль в профессиональной деятельности // И. Мостовая. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hr-portal.ru/article/akcentuacii-lichnosti-i-ih-rol-v-professionalnoy-deyatelnosti>.
18. Огієнко Іван. Українська культура : коротка історія культур. життя укр. народа / Іван Огієнко. — К. : Вид-во Книгарні Є. Череповського, 1918 (Друк. "І. Чоколов"). [Електронний ресурс] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.nplu.org/object.html?id=323>
19. Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка / Леонід Плющ // Леонід Плющ. Вибране. – К., 2001. – 384 с.
20. Прокоф'єва Т. В. Семантическое поле истероидной акцентуации личности. Автореферат дисс. ... канд. филол. наук / Т. В. Прокоф'єва – М., 2009. – 69 с.
21. Рубчак Б. Міфи метаморфоз, або Пошуки доброго світу / Богдан Рубчак. – Львів : Піраміда, 2012. – 484 с.
22. Шаховский В. И. Лингвистическая теория эмоций : Монография / В. И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
23. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів в десяти томах. Друге, доповнене і виправлене видання / Тарас Григорович Шевченко. – К., 1951.

Віталія Папіш

ВЕРБАЛИЗАЦІЯ ЕМОТИВНОЇ І АФФЕКТИВНО-ЕКСАЛЬТОВАНОЇ АКЦЕНТУАЦІЇ В ПОЕТИЧЕСКОМУ ДИСКУРСЕ Т. ШЕВЧЕНКО

Анотація. В статтю предпринята попытка декодування художественного тексту на предмет виявлення в нем індивідуального психологічного содержания. На основі філологічного і психологічного аналізу доведено, що мовної особистості Т. Шевченка присущі два види акцентуації – емотивна і афективно-ексальтована. На рівні тексту це прослідковується в високій частотності емотивів *слезы, плач*, повторюваності словесних формул з мотиваційно-вольовими властивостями, а також в своєобразній синтаксическій і інтонаційній організації фрази.

Ключевые слова: психолінгвістика, психоаналіз, акцентуація, емотив.

Vitalija Papish.

VERBALIZATION OF EMOTIVE AND AFFECTIVE EXALTED ACCENTUATION IN SHEVCHENKO'S POETIC DISCOURSE

Annotation. The article is an attempt to decode a literary text to identify individual psychological content in it. On the base of philological and psychological analysis it is proved that Shevchenko's linguistic identity is characterized by two types of accentuation – emotive and affective exalted. At the level of the text it is seen in the high frequency of emotions : *tears, crying*, in the repetition of verbal formulas containing motivational and volitional qualities, as well as in a peculiar syntactic and intonational phrase organization.

Key words: psycholinguistics, psychoanalysis, accentuation, emotive.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2014 р.

Папіш Віталія Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету.